

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-05-12

Närvarande: F.d. justitieråden Eskil Nord och Martin Borgeke samt justitierådet Marie Jönsson

Personalförsörjning av det militära försvaret

Enligt en lagrådsremiss den 23 april 2026 har regeringen (Försvarsdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt,
2. lag om ändring i lagen (1994:2076) om skydd för anställning vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Amanda Ericsson, biträdd av kanslirådet Josefin Claesson.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Allmänt

I lagrådsremissen föreslås ändringar som innebär bl.a. att skyldigheten att fullgöra värnplikt förlängs i ett par olika situationer och att den enskildes rätt till tjänstledighet från sin civila anställning vid tjänstgöring i Försvarmakten tydliggörs i lag.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Lagrådet har inga erinringar mot förslagen som sådana men anser att lagförslagen i vissa delar bör utformas på ett annorlunda sätt.

Förslaget till lag om ändring i lagen om totalförsvarsplikt

1 kap. 5 § och 5 a §

I 5 § finns bestämmelser om värnplikten. I första stycket anges att den ska fullgöras hos Försvarmakten och normalt inledas med grundutbildning. I andra stycket föreskrivs att skyldigheten att fullgöra värnplikt omfattar endast svenska medborgare och gäller från början av det år då den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår då han eller hon fyller fyrtiosju år.

Förslaget i remissen innebär att paragrafen tillförs ett nytt tredje stycke enligt vilket den övre gränsen vid fyrtiosju år inte gäller när det är höjd beredskap om den värnpliktige har kallats in till beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring före sin fyrtiosjuårsdag. För en sådan situation finns det inte angivet något om hur länge skyldigheten att fullgöra värnplikt gäller.

Vidare föreslås en ny 5 a § där det föreskrivs att någon fyrtiosjuårsgräns inte heller gäller för totalförsvarspliktiga som tidigare varit anställda som yrkesofficerare eller reservofficerare i minst ett år.

För de kategorierna förlängs skyldigheten att fullgöra värnplikt till slutet av det kalenderår då personen i fråga fyller sjuttio år.

Sambandet mellan de två paragraferna består alltså i att det finns en huvudregel i 5 § andra stycket om hur svenska medborgare är värnpliktiga och undantag från denna regel som enligt remissförslaget ska bli reglerade dels i ett nytt tredje stycke i 5 §, dels i en ny självständig paragraf, 5 a §.

En mera logisk struktur är att de tidsgränser som gäller för värnplikten samlas i en och samma paragraf. Lagrådet föreslår därför följande lagreglering.

5 § Värnplikten omfattar endast svenska medborgare.

Värnplikten ska fullgöras hos Försvarmakten och ska alltid inledas med grundutbildning enligt denna lag, om inte den totalförsvarspliktige redan har fullgjort annan motsvarande militär utbildning eller tjänstgöring.

5 a § Skyldigheten att fullgöra värnplikt gäller från början av det kalenderår då den totalförsvarspliktige fyller nitton år till slutet av det kalenderår då han eller hon fyller fyrtiosju år.

Under höjd beredskap kvarstår skyldigheten att fullgöra värnplikt för den som har kallats in till beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring före slutet av det kalenderår då han eller hon fyller fyrtiosju år.

För en totalförsvarspliktig som tidigare har varit anställd som yrkesofficer eller reservofficer i Försvarmakten i minst ett år gäller skyldigheten att fullgöra värnplikt till slutet av det kalenderår då han eller hon fyller sjuttio år.

3 kap. 12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om krigsplacering av totalförsvarspliktiga och anger bl.a. att en krigsplacering inte ska kvarstå längre än tio år efter det senaste tjänstgöringstillfället. Om det finns särskilda skäl i enskilda fall får dock beslut fattas om förlängning.

Enligt förslaget i remissen tillförs paragrafen ett nytt fjärde stycke med bestämmelser om vad som ska gälla för en värnpliktig som inte

har tjänstgjort under en tioårsperiod sedan det senaste tjänstgöringstillfället. Det blir mera överskådligt om det föreslagna fjärde stycket får utgöra en självständig paragraf, 3 kap. 12 a §, som då lämpligen kan delas upp i två olika stycken av följande lydelse.

En värnpliktig som inte har tjänstgjort under en av period av tio år sedan det senaste tjänstgöringstillfället, och som inte omfattas av ett beslut om förlängning, ska krigsplaceras i Försvarmaktens personalreserv och där ingå i värnpliktsreserven.

En värnpliktig från värnpliktsreserven som på nytt krigsplaceras i krigsförband ska genomgå repetitionsutbildning.

4 kap. 8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om beredskapstjänstgöring.

I ett nytt tredje stycke föreslås bestämmelser om fördelningen av beredskapstjänstgöring mellan de totalförsvarspliktiga. Lagrådet föreslår att stycket formuleras så här.

En totalförsvarspliktig bör som utgångspunkt inte kallas till beredskapstjänstgöring vid mer än ett tillfälle.

6 kap. 1 §

Enligt paragrafen får regeringen meddela föreskrifter om allmän tjänsteplikt om det behövs för att verksamhet av särskild vikt för totalförsvaret ska kunna upprätthållas. Sådana föreskrifter kan avse en viss del av landet eller en viss verksamhet. Så som förslaget är skrivet blir det i viss mån otydligt vad som avses med att föreskrifterna kan avse viss del av landet eller en viss verksamhet.

Lagrådet föreslår att paragrafen ges följande lydelse.

När det råder höjd beredskap får regeringen meddela föreskrifter om att allmän tjänsteplikt ska gälla, om det behövs för att verksamhet som är av särskild vikt för totalförsvaret ska kunna upprätthållas.

Sådana föreskrifter kan avse allmän tjänsteplikt i en viss del av landet eller i en viss verksamhet.

9 kap. 4 §

I paragrafens första stycke finns en bestämmelse om att en arbetstagare som har kallats in till värnplikt eller civilplikt genast bör lämna arbetsgivaren meddelande om tidpunkten för tjänstgöringens början och om hur länge den beräknas vara. I en andra mening sägs att detsamma ska gälla för en arbetstagare som har underrättats om att han eller hon ska fullgöra allmän tjänsteplikt hos någon annan än arbetsgivaren.

Förslaget i remissen innebär att det i bestämmelsen, genom ett tillägg i första stycket, tydliggörs att inkallade arbetstagare har rätt till ledighet från sin civila anställning under tjänstgöringen. Med den förändring av paragrafen som sålunda föreslås behöver den nuvarande andra meningen vara ett eget stycke för att dess innebörd inte ska bli oklar. Lydelsen kan vara denna:

Första stycket gäller även i fråga om en arbetstagare som har underrättats om att han eller hon ska fullgöra allmän tjänsteplikt hos någon annan än arbetsgivaren.

Övrigt lagförslag

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.